

**UN CAS DE BANDOSITAT ECLESIASTICA A LA
TORTOSA DEL RENAIXEMENT: EL PLA DE SEGREST
DEL BISBE FERRAN DE LOACES PEL CANONGE
TOMÀS COSTA L'ANY 1557**

JOAN-HILARI MUÑOZ I SEBASTIÀ

RESUM

El nostre estudi dona a conèixer un cas de bandositats a la ciutat de Tortosa protagonitzat per un prevere de rang superior: Tomàs Costa, canonge i hospitaler, el qual va intentar segrestar el bisbe de Tortosa Ferran de Loaces l'any 1557. Hem intentar aprofundir en els motius que pogueren impulsar a Costa a voler perpetrar aquest greu delictes en contra del seu prelat, situant-ho en un marc més ampli de conflictes entre els canonges de la Catedral de Tortosa i el bisbe Loaces des de l'arribada d'aquest a la nostra diòcesi a principis de la dècada dels cinquanta del segle XVI.

Paraules clau: Tomàs Costa, Ferran de Loaces, bandositats

RESUMEN

Nuestro estudio da a conocer un caso de bandosidades a la ciudad de Tortosa protagonizado por un prevere de rango superior: Tomàs Costa, canónigo y hospitalario que intentó secuestrar al obispo de Tortosa, Ferran de Loaces el año 1557. Hemos intentado ahondar en los motivos que pudieron impulsar a Costa a querer perpetrar este grave delito en contra de su prelado, situandolo en un marco más amplio de conflictos entre los canónigos de la Catedral de Tortosa y el obispo Loaces des de la llegada de éste a nuestra diócesis a principios de la década de los cincuenta del siglo XVI

Palabras clave: Tomàs Costa, Ferran de Loaces, bandosidades

ABSTRACT

This paper gives account of a case of feuding parties in the town of Tortosa undertaken by a high rank priest: Tomàs Costa, canon and hospitaler of the Church, who tried to kidnap the bishop Ferran de Loaces, in 1557. We have aimed to go deeply into the causes that moved Costa to perform this serious crime against his bishop by setting the action in a wider frame: the conflicts between the canons of the Tortosa Cathedral and the bishop since the arrival of the latest to the diocese at the beginning of the decade of 1550.

Key words: Tomàs Costa, Ferran de Loaces, factions

UN CAS DE BANDOSITAT ECLESIASTICA A LA TORTOSA DEL RENAIXEMENT: EL PLA DE SEGREST DEL BISBE FERRAN DE LOACES PEL CANONGE TOMÀS COSTA L'ANY 1557

Joan-Hilari MUÑOZ I SEBASTIÀ

IES Joaquim Bau

1. Introducció

Un dels esdeveniments polítics més importants a la Tortosa del segle XVI fou segurament l'existència de diferents episodis de lluites entre els diversos bàndols nobiliaris pel control de la ciutat. Aquests enfrontaments, sovint violents, provocaren greus problemes d'ordre públic, en els quals estigueren involucrats bona part dels membres l'oligarquia urbana, com ara el mateix donzell Cristòfol Despuig, el qual es veié obligat pel rei Felip II a marxar de Tortosa i establir-se al Regne de València durant la dècada dels seixanta del segle XVI, a causa dels enfrontaments que mantenia amb el llavors poderós clan dels Oliver de Boteller.¹

Tot sovint en aquestes petites guerres urbanes s'hi veien directament involucrades persones que pertanyien a l'estament eclesiàstic. Aquest és el cas que tot seguit presentarem, esdevingut l'estiu de l'any 1557, en el qual hi hagué un ferm projecte (finalment avortat) de segrest de la màxima autoritat eclesiàstica de la ciutat i diòcesi, el bisbe Ferran de Loaces, per part de Tomàs Costa, un dels més destacats membres del capítol de canonges de la Catedral de Tortosa.

Abans d'analitzar el procés judicial iniciat en contra de Costa, sortosament conservat en els fons de l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa,² i que ens permet conèixer prou detalls d'aquest arriscat pla de segrest, volem presentar les principals dades biogràfiques dels protagonistes de la, si més no, curiosa història.

1 Enric QUEROL. "Cristòfor Despuig i les bandositats tortosines de mitjan segle XVI", *Recerca* 9 (2005), 19-37 i *Estudis sobre cultura literària a Tortosa a l'edat moderna*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2006, 124-131.

2 AHDTo (=Arxiu Històric Diocesà de Tortosa). Bandolerisme i immunitat. Catalunya. Capsa núm. 5.

2. El bisbe Ferran de Loaces i el canonge Tomàs Costa: dos personalitats contraposades a la Tortosa del Renaixement

Comencem pel bisbe **Ferran de Loaces i Peres** (Oriola, 1497- València 1568), un destacat membre de l'elit dels eclesiàstics de la Corona d'Aragó durant els anys centrals del segle XVI. Va estudiar gramàtica, filosofia i teologia i es va doctorar en ambdós drets a la universitat de París. El seu primer càrrec important fou el d'inquisidor dels bisbats de Barcelona, Tarragona, Urgell, Vic, Girona i Elna l'any 1527,³ durant el qual mantingué durs enfrontaments amb les autoritats locals de Barcelona.⁴ Temps després fou promogut com a bisbe d'Elna (1542-1543), més tard fou nomenat bisbe de Lleida, exercint aquest càrrec durant un decenni (1543-1553), per passar posteriorment al capdavant de la diòcesi de Tortosa, que regí entre els anys 1553 i 1560. Continuà pujant esglaons i així fou promogut a l'arquebisbat de Tarragona (1560-1567) i, finalment, acabà els seus dies com a màxima autoritat de l'arxidiòcesi de València, on morí l'any 1568.⁵

La seva activitat al capdavant de la diòcesi tortosina estigué farcida d'enfrontaments amb les oligarquies de Tortosa, tant les civils com les eclesiàstiques. Amb les primeres s'hi enfrontà sobretot pel tema de la continuació de les obres de la Seu, reiniciades a finals de la dècada dels quaranta del segle XVI, després d'un llarg parèntesi de dècades d'inactivitat gairebé total. Loaces s'hi negava a participar econòmicament, ja que destinava preferentment els seus recursos econòmics envers un gran col·legi dominicà ubicat a la seva ciutat nadiua que ell mateix havia fundat.⁶ Testimoni d'aquest enfrontament entre el prelat i les autoritats civils de Tortosa per aquest tema, fou el donzell i escriptor Cristòfol Despuig qui dedicà a aquest afer un passatge en el Col·loqui primer de la seva obra *Los Col·loquis de la insigne*

3 ACA (=Arxiu de la Corona d'Aragó). Fons Generalitat de Catalunya. Volumes. Sèrie V, núm. 209. Nomenament fet com a inquisidor dels esmentats bisbats a favor de Loaces per Alfonso Manrique, arquebisbe de Sevilla.

4 L'any 1533 el Consell de Cent de Barcelona es queixava a l'Emperador Carles, demanant que Loaces "...sia de mercè sua voler manar y provehir dit inquisidor sie remogut de dit offici per ésser persona molt scandalosa y amadora de novitats...". Àngel CASALS. *L'emperador i els catalans*. Granollers: Editorial Granollers 2001, 242

5 Article "Ferran de Loaces", redactat per Ramon Miravall al *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*.

6 Ramon O'CALLAGHAN. *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*. Tortosa: Imprenta catòlica de G. Llasat 1896,

Ciutat de Tortosa.⁷ Allí Despuig fa una descarnada crítica al prelat oriolà, fet que, finalment, segons el parer d'Enric Querol, fou un dels motius que explica la no publicació d'aquesta obra literària fins molt temps després de la mort del seu autor, per por a les possibles represàlies d'un personatge tan poderós.⁸

Pel que fa als membres del capítol, a més del tema de la continuació de les obres, hi ha un rerefons de més envergadura amb la lluita de poders entre aquest grup oligàrquic estretament relacionat per parentiu familiar amb les classes dirigents de la ciutat i Loaces, un element exterior nomenat per l'emperador⁹

Effigie de Ferran de Loaces quan era arquebisbe de València. Catedral de València (Foto: catàleg exposició "La llum de les imatges").

amb ànsies de demostrar el seu poder per damunt de tots. També hem de tenir ben present un element que nosaltres creiem de molt de pes: el fet que Loaces sigui el primer bisbe de Tortosa en molt de temps que, a més d'ocupar aquest càrrec de forma efectiva, hi resideix de forma permanent a la capital de la diòcesi. Això era perquè feia molt de temps que la majoria de prelats tortosins o havien tingut un mandat molt breu (Mercader i Calcena només havien estat en el càrrec dos anys cadascun), o no havien estat mai a la ciutat (Guillem d'Eckenvoirt);¹⁰ tan sols hi havien estat un mes (cas d'Adrià d'Utrecht) o sembla que havien residit bona part del seu temps fora

7 Cristòfol DESPUIG (Edició a càrrec de Joan TRES). *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. Barcelona: Curial 1996, 70-72

8 Enric QUEROL. *Estudis...*, 144.

9 El bisbe fra Lluís Mercader (1513-1515) fou el darrer prelat tortosí triat pels canonges de la Seu, ja que a partir del seu successor (Adrià d'Utrecht) foren directament designats per la Corona. Ramon O'CALLAGHAN. *Episcopologio...*, 140.

10 Durant el pontificat d'aquest bisbe, que mai va posar els peus a Tortosa, els canonges de la Catedral es van negar, per exemple, a permetre que Llorenç Peris, bisbe de Nicòpolis, que actuava en nom d'Eckenvoirt com a directe representant seu, visités la sagristia de la Seu, tot i que disposava d'un mandat d'aquest per fer-ho. ACTO. *Índex d'Actes Capitulars del segle XVI*, resum de l'acta del dia 3 de juliol de 1526.

de Tortosa (per exemple, Jeroni de Requesens, a Barcelona). Aquests mandats breus o llargues absències havien provocat que el capítol de canonges s'hagués erigit *de facto* i durant molt de temps en la màxima autoritat eclesiàstica de la diòcesi, fent i desfent a la seva voluntat, sense tenir en compte el parer de cap autoritat jeràrquica superior.

L'arribada de Loaces l'any 1553 segurament va suposar un canvi radical en aquest model de comportament dels canonges, els quals, de cop i volta, es veieren sotmesos a un poder jeràrquic superior i amb forts lligams polítics amb la monarquia hispànica i que, a més, gaudia del poderós instrument de control que suposava la Inquisició. Aquest canvi de panorama queda ben palès, per exemple, amb els juraments feudals que reberen els representants dels canonges de la Catedral, actuant com a màximes autoritats de la diòcesi *sede vacante*, a les viles i llocs que pertanyien a la mensa episcopal¹¹ a la mort dels bisbes Calcena i Requesens,¹² mentre que Loaces s'apressà a enviar un representant propi als llocs que li pertanyien, fins i tot abans d'haver pres possessió efectiva del seu càrrec a Tortosa, sense esperar cap mena d'intervenció del capítol.¹³

El xoc entre ambdós bàndols eclesiàstics no tardà a produir-se i les armes emprades per ambdós contendents foren poderoses: en primer lloc, el bisbe Loaces va presentar el dia 13 de juliol de l'any 1554 la còpia notarial d'un document emès pel llavors príncep Felip (futur Felip II) on es comminava el capítol de canonges de la Seu de Tortosa a complir les primeres disposicions

11 El bisbe de Tortosa era senyor jurisdiccional a l'època moderna de diversos llocs i viles repartides pels tres territoris peninsulars que formaven la Corona d'Aragó, tal com molt bé descriu l'historiador Francesc Martorell: a València disposava de Cabanes, Bell-lloc, Torreblanca, Albalat, Miravet (no confondre'l amb la població d'identíc nom de la Ribera d'Ebre) i Almassora; al Regne d'Aragó tenia potestat sobre Queretes, Arenys i Lledó, i a Catalunya, sobre la Baronia de Cabassers, que comprenia a més d'aquesta població, les de La Figuera, Margalef, la Vilella Baixa i la Bisbal. Francisco MARTORELL (edició a càrrec de Joan ABRIL). *Historia de la Antigua Híbera*. Tortosa: Imprempta de Foguet 1905, 108.

12 Aquesta situació era ben habitual als bisbats hispànics del segle XVI, com per exemple a la diòcesi de Sigüenza (Castella) on a la mort del seu bisbe l'any 1567 el capítol de canonges d'aquella Seu es varen apressar a nomenar nous alcaids per a les fortaleses dels llocs on el bisbe era senyor. Ignasi FERNÁNDEZ. *Felipe II y el clero secular. La aplicación del concilio de Trento*. Madrid: Sociedad Estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V 2000, 291.

13 AHDTò. Senyoriu dels bisbes, caixes 1 i 2.

aprovades pel llavors suspès Concili de Trento.¹⁴ Un d'aquests acords inicials reforçava molt l'autoritat del bisbe al davant de les diòcesis catòliques (sobretot la sessió XIII que tenia per objecte reformar la jurisdicció dels bisbes) i Loaces ho volia emprar per controlar els canonges de la Catedral de Tortosa.

La seva resposta davant la missiva fou realitzada per escrit el dia 21 i en ella els canonges responien que si bé feien rebut de la carta del príncep Felip, deien que no hi complirien les ordres perquè "...lo president de dit consili qui era lo legat, no tenia poder ni auctoritat per a autorizar y decretar los decretos y ordinacions en aquells fets com a cosa àrdua y que-s requiria particular y special poder per a dit effecte y decretació y perçò per a que aquells obliguen a observarlo, se requiria confirmació apostòlica...", per la qual cosa es negaven taxativament a complir els manaments del príncep si no anaven acompanyats d'un decret papal.¹⁵

Davant d'aquesta resposta, el bisbe contraatacà amb una visita pastoral¹⁶ a finals d'aquell mateix mes a la Catedral,¹⁷ la primera inspecció a la Seu en més de mig segle (la darrera, s'havia fet seixanta anys abans, el 1493, per part del bisbe Alfons d'Aragó).¹⁸ En aquesta visita, a més d'inspeccionar l'estat material en què es trobaven els diferents altars i àmbits de la Catedral,¹⁹ s'hi feia un repàs, mitjançant les declaracions de diversos testimonis, de la moralitat dels membres del capítol, en la qual es denunciava la dissoluta vida de molts dels

14 El papa Juli III havia tornat a activar les sessions del Concili a partir de l'any 1551, però a l'abril de l'any següent un atac militar a la zona del Tirol, propera a la ciutat de Trento, va suposar la suspensió de nou del Concili, que no es tornaria a reiniciar formalment fins l'any 1562.

15 ACTo. (= Arxiu de la Catedral de Tortosa). Protocols notarials. Pere Perera, *plicus instrumentorum* 1554, doc. solt.

16 El text d'aquesta demolidora visita pastoral, malgrat que actualment es conserva en els fons de l'Arxiu de la Catedral, possiblement abans de la guerra de 1936-1939 es devia guardar, com és lògic, en els fons de l'Arxiu Diocesà, ja que tot sembla indicar que l'historiador Enric Bayerri, encarregat durant la postguerra dels arxius eclesiàstics de la ciutat, va traspasar d'un arxiu a d'altre diversa documentació. Això ho diem perquè les greus acusacions que conté aquesta inspecció difícilment pot explicar-se que es guardessin a l'arxiu de la part ofesa. Creiem fermament que el document de la visita fou custodiat per Loaces a l'arxiu de la Cúria per si en un futur calia emprar-lo contra els rivals, perquè d'altra manera no s'entendria el sentit d'una inspecció d'aquestes característiques a la Catedral fos tot seguit custodiada en el seu arxiu, controlat pels principals acusats.

17 ACTo Visites pastorals, 12.

18 ACTo. Visites pastorals, 10

19 Des de les primeres sessions del Concili de Trento (any 1547) els bisbes aconseguïen permís per poder visitar personalment tots els capítols catedralicis, encara que fossin exempts. Ignasi FERNÁNDEZ. *Felipe II...*, 302.

integrants, amb amistançaments públics i notoris. Un dels capitulars acusats fou l'altre protagonista d'aquest afer: Tomàs Costa.

Els canonges no es quedaren quiets davant aquests atacs frontals a les seves prerrogatives i el seu prestigi i denunciaren Loaces a diverses instàncies superiors, acusant-lo, entre altres coses, de voler-los "...trencar les constitucions y privilegis que tenen (...), volent fer coses noves..."²⁰ Aquesta queixa del capítol de canonges creiem que s'ha d'entendre en el context de reforçament (que les disposicions del Concili de Trento no faran més que reafirmar) de la figura i el poder dels bisbes al capdavant de les diòcesis catòliques durant la segona meitat del segle XVI²¹ i que, una personalitat tan definida com Loaces no feia més que endurir-les davant els ulls d'un col·lectiu (els canonges de la Seu de Tortosa) poc habituat a la presència continuada d'un bisbe al seu capdamunt, amb el corresponent desplegament del seu poder, en molts anys. Amb això no volem defensar la postura de Loaces enfront els canonges i les autoritats civils de Tortosa, però creiem que tan interessades poden ser les afirmacions de Cristòfol Despuig denunciant-lo com les actituds i accions (no sempre correctes, evidentment) de Ferran de Loaces durant els anys que estigué al capdavant de la diòcesi de Tortosa.

Anem a parlar ara de l'altre protagonista: el canonge i hospitaler **Tomàs Costa** (?- Tortosa, 1567), una destacada personalitat eclesiàstica de la Tortosa del Renaixement, que va viure intensament els canvis que l'enfortiment del poder episcopal i les disposicions del Concili de Trento comportaven a les persones que com ell eren canonges d'una catedral.

Coneixem ben poca cosa del seu origen familiar, perquè encara ningú s'ha atansat a estudiar a fons les nissagues oligàrquiques tortosines de la baixa edat mitjana. Només sabem que el seu pare es deia Pere, era mercader i tenia un germà anomenat Cristòfor, el qual era cavaller de Santiago, i que el seu fill, Josep de Costa i Cernes, fou l'hereu tant del seu pare com del seu oncle

20 ACTo. Memorial del capítol de Tortosa per a mestre Cosme Viulaygua. Citat per Enric QUEROL. *Estudis...*, 143.

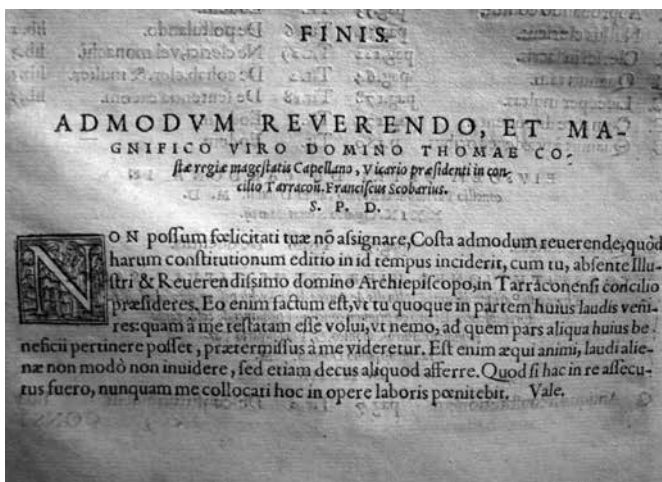
21 Hi va haver catedrals, com ara la de Calahorra, on el seu bisbe en el moment de fer la visita l'any 1554 hagué de fer trencar els panys de les diverses estances d'aquella Seu perquè els membres del capítol de canonges havien fugit i havien deixat les portes tancades. Ignasi FERNÁNDEZ. *Felipe II...*, 304-305.

canonge.²² De Tomàs ignorem on realitzà els estudis universitaris i quan accedí al càrrec de canonge de la Seu de Tortosa, encara que sabem que el 20 de març de l'any 1523 rebé la primera tonsura²³ i l'octubre de l'any 1531 ja era canonge de la Seu perquè el dia 25 d'aquell mes fou acusat per alguns testimonis d'haver participat en un llançament de pedres entre les nou i les deu hores de la nit a les finestres del Palau Episcopal de Tortosa.²⁴

Com que aquest edifici era considerat un lloc amb immunitat, malgrat que el seu titular en aquell moment no residia a la ciutat (el cardenal Guillem d'Eckenvoirt, que sempre va romandre a Roma), el llavors vicari general de la diòcesi, Melcior Esteve, va recollir un seguit de testimonis per intentar deduir mitjançant les seves declaracions qui podien haver estat els autors de l'atac. Aquests esdeveniments en aquells moments es repetien sovint i solien ser protagonitzats per grups d'homes joves que molestaven a les nits el descans dels ciutadans. Quan sentien els sorolls de les pedrades, els veïns obrien les

Portada de l'edició de l'any 1557 de les constitucions del Concili Provincial Tarraconense, presidit per Tomàs Costa (Arxiu de la Catedral de Tortosa- Foto: Joan-Hilari Muñoz).

Introducció de l'edició de l'any 1557 de les constitucions del Concili Provincial Tarraconense, on consta el nom de Tomàs Costa (Arxiu de la Catedral de Tortosa- Foto: Joan-Hilari Muñoz).

22 Salvador-J. ROVIRA. *El nobles de Tortosa* (segle XVI). Tortosa: Consell comarcal del Baix Ebre 1996, 101-102.

23 Dada facilitada pel company Enric Querol.

24 AHDTo. *Documentació sense classificar*, s/n.

portes i les finestres per veure què havia passat i rebien un seguit d'improperis dels atacants. Els testimonis semblen incriminar tres persones com a les més probables participants en els fets: el canonge Tomàs Costa, un calceter anomenat Genís Guàrdia i el prevere Joan Ros. Tot i aquestes incriminacions tan directes, el procés no tirà endavant i només es recolliren els testimonis i tots els indicis apunten a què no es portà a terme cap mena d'acció punitiva contra el canonge ni tampoc envers cap dels altres acusats.

El motiu que podria explicar aquesta aturada del procés potser cal relacionar-lo amb les influències que ja en aquell moment gaudia Costa dintre i fora de la ciutat²⁵ i que li permetran al llarg de la seva vida escapolir-se de les accions punitives a les quals podria ser sotmès a causa de les seves activitats no sempre correctes, tal com tot seguit comentarem.

Pels voltants de l'any 1540, el nostre personatge aconseguia arrodonir a l'alça el seu currículum amb el càrrec d'abat del monestir de Sant Serni de Tavèrnoles,²⁶ situat a la vall pirinenca del riu Valira, entre la Seu d'Urgell i Andorra. Aquest cenobi benedictí en aquell moment es trobava en plena decadència, de tal manera que serà suprimit per Felip II l'any 1592.²⁷ Tot i que Costa seguia vivint a Tortosa i segurament mai no va posar els peus a Sant Serni, les rendes que percebia com a abat d'aquell cenobi li van permetre augmentar la disponibilitat econòmica i el prestigi social.

El dia 4 de març de l'any 1548 va aconseguir permís del capítol per tenir una sepultura pròpia a la Seu, prop la capella de sant Pere situada a la girola de la Catedral: "...concessio tumuli per capitulum coram cappella beati Petri Thomas Costa et suis..."²⁸ Dos anys després, el darrer dia de març de 1550, el mateix Costa va fundar un responsori funerari sobre aquesta tomba, on potser ja hi descansaven les restes dels seus parents, ja que ell tardaria encara disset anys a morir.²⁹ A sobre d'aquesta tomba en una data indeterminada (possiblement després de la seva mort), s'hi va obrar una de les làpides funeràries més luxoses

25 Per exemple, sabem que tenia unes relacions familiars directes amb Jaume de Terça i Boteller, fill de Miquel de Terça i Jordà, doctor en lleis, cavaller i regent de l'influent Consell Suprem de l'Aragó. Salvador-J. ROVIRA. *El nobles...*, 243-244.

26 Dada facilitada pel company Enric Querol.

27 Ernest ZARAGOZA. *Catàleg dels monestirs catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1997, 222.

28 ACTo. Índex d'Actes Capitulars del segle XVI, s/f.

29 ACTo. Índex d'Actes Capitulars del segle XVI, s/f.

(encara que molt desgastada pel pas dels feligresos) de tota la Catedral, tant pel que fa a les monumentals dimensions (126 centímetres d'amplària per 366 centímetres de llargària, incloent-hi el sector d'entrada) i el material (marbre blanc) com la representació en relleu de la figura del difunt i les seves armes.³⁰

Segons Ramon Miravall, prop d'aquesta tomba n'hi ha una altra de característiques similars, tot i que molt més malmesa, que presenta la data de 1548 i que, segons una lectura feta a principis del segle XX per l'historiador Marià Galindo quan es trobava en més bon estat que en l'actualitat, es podia llegir el cognom Costa. Aquest fet porta Miravall a suposar que aquesta segona tomba seria la d'un familiar molt directe del canonge, potser la seva mare, atesa la gran similitud d'estil (material i acabats) entre ambdues làpides funeràries.³¹ El dia 4 de juny de l'any 1549, Tomàs Costa, que fins aquell moment només havia estat canonge, prenia possessió de la dignitat d'hospitaler.³²

El dia 29 de juny de 1552 signava davant el notari Pere Perera dues treves: la primera la feia juntament amb Jaume Cerveró, canonge i ardiaca de Corbera³³, i tots dos pactaven una treva amb el donzell Joan Moliner i Francesc Oliver, prior claustrer i canonge de la Catedral de Tortosa, l'acord tenia una validesa mínima de sis mesos, i tots hi prometien "...que no-s faran dan ni dampnatge ningú a pena de mil lliures moneda barcelonesa...." Aquell mateix dia i amb les mateixes condicions també signava una altra treva juntament amb el seu germà Cristòfol Costa, cavaller de l'ordre de Sant Jaume, per posar fi al conflicte que mantenien tots dos amb Onofre Oliver de Boteller, fill del vescomte de Castellbò, el gran capitost de la Tortosa de la primera meitat del segle XVI. En la declaració Tomàs Costa afirmava que feia aquests dos acords de pau pressionat pel governador general de Catalunya, ja que textualment afirmava que "...ell haia viscut sempre pacíficament en la present ciutat de Tortosa e fora de ella y com ab ningú haia tingut bandos ni altres qüestions no té causa de fermar les tals treves (...) però que per obeir los manaments de sa altesa y des senyor governador general de Cathalunya, diu que stà prest

30 Ramon MIRAVALL. *Corpus epigràfic dertosense*. Barcelona: Generalitat de Catalunya 2003, 293-296.

31 Ramon MIRAVALL. *Corpus...*, 228-230.

32 ACTo. *Índex d'Actes Capitulars del segle XVI*, sff.

33 Aquest canonge anys més tard, el 1572, serà nomenat president de la Generalitat. DD. AA. *Història de la Generalitat de Catalunya i els seus presidents. Volum II. 1518-1714*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Fundació Enciclopèdia Catalana 2003, 116 i ss.

a fermar aquelles....”.³⁴ A través d'aquests acords de pau, podem fer-nos una idea de la participació tan activa que mantenia el nostre personatge en les lluites polítiques de la Tortosa de mitjan segle XVI.

L'arribada a la diòcesi de Tortosa del bisbe Ferran de Loaces va marcar el principi, tal com hem comentat anteriorment, d'un canvi en l'*statu quo* del capítol de canonges, ja que Loaces venia a residir de forma permanent a la ciutat i ben aviat demostraria abastament quin poder tenia. Poc temps després, la malvolença entre el prelat i el capítol es va començar a manifestar i, el dia 8 de juliol de l'any 1554, el capítol presentava al bisbe un breu papal on se l'instava a fer efectives 400 lliures anuals destinades a les obres de la Seu³⁵ i Loaces es negava a pagar-les, perquè com ja sabem, estava finançant les obres al convent de Sant Domènec d'Oriola.

Possiblement en resposta a aquesta provocació pública feta pels canonges de la Seu, comminant-lo a pagar les obres de la Seu, Loaces va empescar-se una bona venjança i, en pocs dies, a finals d'aquell mateix mes de juliol, va iniciar, tal com hem comentat anteriorment, una visita pastoral a la Catedral de Tortosa, on va fer una enquesta als quatre curats de la Seu, per tal d'esbrinar la moralitat dels membres del capítol. Un d'aquests investigats era Costa, el qual era denunciat que convivia públicament amb una vídua. No sabem com reaccionà davant aquesta denúncia, però podem imaginar-nos que no s'ho prengué gens bé.

Però, l'enfrontament entre Costa i Loaces no només es desenvoluparà a la ciutat de Tortosa, ja que quan el 22 de setembre de l'any 1556, Bartomeu Jacques, vicari general de l'arquebisbe de Tarragona, va convocar un Concili Provincial Tarraconense, Costa en fou designat president Loaces, però, en va impugnar la convocatòria.³⁶ Costa també participà activament en la publicació l'any 1557 de la primera edició de les Constitucions Provincials Tarraconenses, juntament amb el tortosí Jaume Cerveró, ardiaca de Corbera i canonge de la Catedral de Tortosa, i el monjo de Santes Creus Joan Rius, tots tres com a comissaris de l'esmentat concili.³⁷

34 ACTo. *Protocolos Notariales*. Pere Perera, 18, s/f.

35 ACTo. *Índex d'Actes Capitulars del segle XVI*, s/f.

36 Josep RAVENTÓS. *La sinodalitat a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2000, 70.

37 Dada facilitada pel company Enric Querol.

Làpida funerària de Tomàs Costa. Vista general. Catedral de Tortosa. (Foto: Joan-Hilari Muñoz).

Làpida funerària de Tomàs Costa. Detall del rostre del canonge. Catedral de Tortosa. (Foto: Joan-Hilari Muñoz).

Aquesta pugna continuada entre Costa i Loaces tingué un punt àlgid l'agost de l'any 1557, que fou quan el primer ordí un pla per intentar segrestar el segon durant la processó que cada any es feia pels carrers de la ciutat el dia 15 d'agost, festivat de l'Assumpció de la Mare de Déu, motiu central d'aquest estudi i sobre el qual parlarem *in extenso* tot seguit.

De moment, no sabem gaire cosa més d'aquest enfrontament tan directe entre Costa i Loaces, ni tampoc què passà quan l'any 1560 aquest fou promogut a l'arxidiòcesi de Tarragona i en el seu lloc arribà fra Martín de Córdoba y Mendoza, un bisbe que tot sembla indicar que mantingué una millor sintonia amb el capítol de canonges.

Després de la clausura del Concili de Trento, es començaren a aplicar gradualment les disposicions reformadores de l'església catòlica. Una de les novetats era l'obligació que tenien a partir d'aquell moment tots els càrrecs

eclesiàstics de fixar la residència al lloc d'on eren titulars. Això afectava Costa, el qual, tal com hem comentat anteriorment, des dels volts de l'any 1540 era abat titular de Sant Serní de Tavèrnoles, i creiem que fins llavors mai havia posat els peus en aquell llunyà cenobi dels Pirineus. Ara, però, el mateix rei Felip II el volia obligar a deixar Tortosa i anar a viure al seu monestir, diem això perquè disposem d'algunes missives fetes pel monarca on se'l comminava a marxar de la ciutat: "...os dezimos, encargamos y mandamos que dentro de seis dias os partais dessa ciudad y vais a vuestra abadia para residir y estar en ella..."³⁸ Quatre mesos després, el rei tornava a insistir en la seva demanda, ara utilitzant dos mitjancers: d'una banda, el bisbe fra Martín de Córdoba i Mendoza, prelat de Tortosa, com autoritat màxima a la diòcesi on residia el díscol canonge, i també el bisbe de la Seu d'Urgell, que era la diòcesi on estava ubicat el monestir d'on Costa era abat. El motiu adduït per aquesta ordre era, en aquest cas, els acords del Concili de Trento, anteriorment esmentats.³⁹

Tot i aquestes ordres, Costa es negava a abandonar la ciutat i la seva Catedral, adduint problemes de salut. Davant d'això, el rei va tornar a trametre una nova carta al bisbe Córdoba on se li demanava almenys que, si Costa no podia (o no volia) marxar de Tortosa, en tal cas hi visqués allunyat unes vint llegendes de la ciutat,⁴⁰ pel perill que representava la seva presència a la capital de l'Ebre, ja que juntament

Làpida funerària de Tomàs Costa. Detall de l'escut amb les seves armes. Catedral de Tortosa. (Foto: Joan-Hilari Muñoz).

amb d'altres eclesiàstics poderosos (s'hi citen el cambrer Mateu Boteller i el canonge Moliner) devia participar activament en el rebrot de les lluites nobiliàries de la dècada dels seixanta entre els diversos clans a la ciutat.

Les excuses de mala salut adduïdes per Costa

38 ACA. Reial Cancelleria. Registre 4349, foli 118, carta datada el dia 20 d'abril de 1564.

39 ACA. Reial Cancelleria. Registre 4349, folis 141-142v., cartes datades el 18 d'agost de 1564.

40 ACA. Reial Cancelleria. Registre 4349, folis 228v-229v. missives dels dies 25 de febrer i 4 de març de 1565.

per no haver d'anar a viure al monestir de Sant Serní de Tavèrnoles no devien ser gaire exagerades, ja que morí el dia 20 de setembre de l'any 1567 i fou soterrat al vas funerari de la girola de la Catedral tres dies després, festivitat de Santa Tecla, tal com afirmen un seguit de testimonis en un recull de la cúria diocesana de Tortosa el dia 24 d'abril de l'any 1568, per tal de dissipar alguns rumors que corrien per la ciutat respecte a si Costa realment havia mort o no.

⁴¹ Això ens pot indicar el grau de llibertat de moviments que tenia Costa per la ciutat i la diòcesi mentre va viure, ja que sis mesos després de la seva defunció encara hi havia autoritats eclesiàstiques que no sabien del cert si Costa era mort o viu.

3. Un pla esbojarrat: l'intent de segrest del bisbe Loaces

Una vegada conegudes les personalitats i les biografies d'ambdós protagonistes, tot seguit comentarem amb detall el pla ideat per Tomàs Costa per segrestar Ferran de Loaces. Aquest esdeveniment, si s'hagués portat a terme hauria estat un veritable escàndol dintre i fora de la ciutat, ja que, tal com acabem de comentar, la possible víctima no era una persona qualsevol, sinó un veritable pes pesant dintre de l'estament eclesiàstic de la Corona d'Aragó, i les repercussions envers el canonge Costa haurien estat molt contundents.

Per començar hem de dir que totes les dades que actualment disposem d'aquest afer provenen d'un únic document: un recull de testimonis iniciat per Antoni de Santa Maria, fiscal de la cúria diocesana de Tortosa el dia 13 d'agost de l'any 1557 per tal d'esbrinar les intencions que tenien un nombrós grup d'homes armats que pels volts de les deu hores de la nit del dia anterior havien entrat dintre de la ciutat de Tortosa. Aquest document es troba custodiat en els fons de l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa i fins ara era inèdit.⁴²

Tal com acabem d'esmentar les primeres accions del fiscal s'encaminaren a recollir testimonis envers l'arribada d'aquests homes armats, que, segons tots els indicis, "...es diu públicament per la ciutat de Tortosa com esta nit passada lo reverendíssim mossèn Thomàs Costa, hospitaler y canonge de la Seu de Tortosa ha portat ho fet portar de fora la present ciutat a la present ciutat molta gent de mala vida en hora captada, la qual sien són vint o trenta

⁴¹ AHDTo. *Documentació sense classificar*, s/n.

⁴² AHDTo. *Bandolerisme i immunitat. Catalunya*. Capsa núm.5.

hòmens ab scopetes, ballestes hi altres armes....”. Aquell mateix 13 d'agost hi declararen vuit persones: sis pertanyien a l'estament eclesiàstic: Joan Busquets, Pere Prades (beneficiat a la Seu), Joan Bru (comensal de la Seu), Mateu Duran (escolà de la Seu), Pere Cifré (rector de la parròquia de Sant Jaume), Mateu Duran i Joan Calaf; i dos eren seglars: el mestre d'aixa Bernat Pinyana i el mercader Gabriel Saporta. Aquests testimonis descriuen l'arribada dels homes armats (hi destaca el relat de Cifré, rector de Sant Jaume, reproduït a l'apèndix documental), qui els havia fet venir i el lloc on estaven allotjats.

Mitjançant les seves declaracions podem fer-nos una idea de com anaren les coses: Cap a les deu hores de la nit del dia 12 d'agost dues barques van pujar riu amunt davant la ciutat i es van dirigir a la zona de la llavors coneguda com a Albareda, més enllà del pont de Barques (a l'actual barri de Ferreries) i, unes dues hores després, aquestes mateixes barques van creuar el riu Ebre en direcció a la ciutat carregades amb homes. Com que a Tortosa hi havia disposades guàrdies als principals portals a causa de l'epidèmia de pesta que llavors hi havia a València,⁴³ els homes que havien pujat a les barques van desembarcar just al costat de la parròquia de Sant Jaume,⁴⁴ on hi havia una petita portella per on van poder entrar sense passar cap mena de control. Els seus moviments foren observats per diverses persones, una de les quals (el prevere Mateu Duran) afirma que els va veure dirigir-se pel costat nord de la Catedral (actual carrer Costa Capellans) i passar per davant de la casa de l'Hospitaleria⁴⁵ (residència oficial de Tomàs Costa). Sembla que a causa de l'elevat nombre d'homes arribats de fora, no cabien tots en una mateixa casa i foren repartits entre diferents llocs, com ara la casa pairal dels Costa, situada al carrer Montcada; l'Hospitaleria, just al costat de la Catedral, o la casa dels Terçà, també al carrer Montcada.

De tots aquests testimonis només el mercader Saporta dóna informacions concretes envers el lloc d'origen, el camí seguit i les intencions d'aquests homes armats arribats a la ciutat, mercès a una carta que havia rebut dels jurats

43 Albert CURTO i Emili MARQUÉS. “Estudi de les mesures preventives del Morbo en la ciutat de Tortosa de 1557 a 1590”. *Gimbernat*, 17 (1992), 241.

44 A mitjan del segle XVI, el temple parroquial de Sant Jaume es trobava just al costat del riu Ebre, ja que no serà fins ben avançat el segle XIX que la riba del riu s'allunyarà del nucli urbà en aquell sector.

45 La casa de l'Hospitaler o Hospitaleria estava situada al costat est de l'hospital de Santa Maria, a la Costa dels Capellans, al nord de la Catedral de Tortosa. Victòria ALMUNI. *La Catedral de Tortosa als segles del gòtic*, vol. I. Benicarló: Onada Edicions 2007, 401.

d'Arenys (vila del Matarranya pertanyent a la mensa episcopal de Tortosa): provenien de diverses poblacions dels voltants d'aquella (Vall-de-roures, la Freixneda i Beseit, principalment) i al capdavant hi anava un home anomenat Gabriel Puig. A través de la zona muntanyenca coneguda llavors com l'Escala d'Arnes (actual Terranyes), havien arribat a Tortosa per posar-se al servei de Tomàs Costa, el qual tenia intencions d'enfrontar-se amb el bisbe Ferran de Loaces. Els d'Arenys s'oferien a venir a la ciutat si fos necessari per defensar el bisbe, com a senyor feudal seu, d'aquests homes armats.⁴⁶

Dos dies després de recollir aquests testimonis era la festivitat de la Mare de Déu d'Agost i, tal com era costum, pels carrers principals de la ciutat hi aniria una processó presidida pel bisbe. Segons les declaracions de testimonis recollits a partir del mes d'octubre d'aquell mateix any en aquest plec documental, en el moment que passés la processó per davant la casa de Tomàs Costa, al carrer Montcada, els bandolers havien rebut ordres de Costa per sortir en tropell i intentar raptar el bisbe o causar-li un dany físic en cas de no aconseguir fer-lo ostaratge. Aquell mateix dia, el bisbe Ferran de Loaces, que desconeixia aquest pla de segrest i només sabia (mitjançant les declaracions dels testimonis recollits el 13 d'agost) que havien arribat a la ciutat aquests bandolers al servei de l'hospitaler Costa, va trametre una còpia dels declarants recollits fins aquell moment a Miquel Vidal, lloctinent de veguer perquè estigués informat de l'afer. Pel mateix motiu també donava a conèixer les informacions recollides fins llavors a mossèn Cristòfol Despuig, que en aquell moment era un dels paers de la ciutat.

Tot i aquestes trameses informatives a les autoritats civils de la ciutat, la recollida de testimonis continuava i aquell mateix dia a la tarda es va prendre declaració a dos nous declarants: als obrers de vila Jaume Soler i Vicent Daroca. Tots dos afirmaren que aquell mateix dia, abans de l'hora de dinar, havien vist des de les finestres de l'habitatge de Soler, situat just enfront de la casa de Costa, al carrer Montcada, a més d'una vintena d'homes amb "hàbit de bandolers, ab ses meches d'escopeta en los braços..."

⁴⁶ Que grups d'homes armats de poblacions sota senyoriu episcopal es desplaressin a la capital d'un bisbat per defensar el seu senyor no era un fet gens excepcional ja que, per exemple, a Vic l'any 1580 diversos grups d'homes residents a llocs sota domini del bisbe es desplaçaren a aquesta ciutat per defensar el prelat Pere d'Aragó en l'enfrontament que mantenia amb els canonges i les autoritats civils de Vic. Ignasi FERNÁNDEZ. *Felipe II...*, 336.

L'esclat la tarda d'aquell dia de l'Assumpció d'una tempesta estival amb llamps i trons seguida d'una forta pluja va aconsellar a les autoritats eclesiàstiques a suspendre la processó i, per tant, es va malmetre el pla de segrest planejat per Costa.

El bisbe Loaces, tot i no haver estat finalment segrestat o ferit pels homes al servei de Costa, ja disposava d'un cúmul de testimonis acusatoris envers el canonge i amb tot això ja hagués pogut emprendre tot seguit una sèrie de mesures punitives envers ell. Tot i així, per motius que desconeixem, va esperar més de dos mesos per emprendre noves accions dintre del procés, ja que no serà fins al 24 d'octubre d'aquell any en què un nou testimoni declara davant la cúria diocesana de Tortosa per aquest afer: el notari Jaume Giner.

Aquest notari darrerament havia tingut un paper actiu al servei de Costa, ja que quatre dies abans de declarar, el dia 20, s'havia desplaçat a Vall-de-roures, juntament amb Joan Simó, criat i procurador de l'abat, amb l'objectiu de recollir una sèrie de testimonis de diferents persones (entre les quals el ja esmentat Gabriel Puig) per presentar-les al justícia d'aquella vila. Les preguntes incloses en aquest interrogatori (que Costa havia preparat i lliurat a Giner) pretenien fer creure que la vinguda de Gabriel Puig i els homes armats a la ciutat de Tortosa havia estat perquè "hi vingueren cridats y amprats per lo dit abat Costa en lur favor o en favor del fisch del archebisbe de Tarragona...". Però quan es va aconseguir que Puig iniciés la declaració davant el lloctinent de justícia de Vall-de-roures, "dix que no volia jurar en ninguna manera..." i que, a més a més, "al fiscal de Tarragona no·l coneixia ell...". Per tant, aquesta maniobra de Costa per aconseguir descarregar-se part de la culpa de l'arribada dels homes armats a Tortosa va fracassar estrepitosament ja que Puig no li va seguir el joc, i Costa va quedar en total evidència.

En aquest punt de la nostra narració dels fets hem de fer un petit incís per intentar explicar l'aparició d'un nou personatge en aquesta trama: el fiscal de la cúria de l'arquebisbat de Tarragona; per què Costa l'intenta involucrar en l'afer? La resposta no està del tot clara, però hem de tenir present una cosa: sabem, per altres testimonis posteriors que més endavant comentarem, que després de la visita pastoral esmentada de l'any 1554 el bisbe Loaces sembla que va fer recloure a la Seu durant un període indeterminat el canonge Costa. Aquest es va deure agafar molt malament aquesta penitència (de fet, aquest afer sembla que serà el desencadenant del pla de segrest) i, un cop alliberat,

segurament va aprofitar l'estada a Tarragona entre els anys 1556-1557 com a president del Concili Provincial, que es desenvolupava en aquella ciutat per presentar alguna mena de recurs davant el tribunal de la màxima autoritat eclesiàstica de Catalunya: l'arquebisbe de Tarragona. Allí, el canonge va deure entrar en contacte amb el fiscal d'aquell tribunal superior eclesiàstic i, temps després, quan es va descobrir que havia fet arribar homes armats a Tortosa, va intentar fer creure a tothom que qui els havia fet venir no tan sols era ell, sinó també el fiscal de la cúria metropolitana de Tarragona.

Aquell mateix 20 d'octubre i després del notari Giner, va presentar el seu testimoni, el sargidor Miquel Revull de Tortosa. Les seves declaracions són importants perquè per primer cop es descriu el pla de segrest ordit per Costa, ja que Revull afirmava que havia estat a Beseit, juntament amb el fuster Lluç Queixalós el dia 25 de setembre i allí parlaren tots dos amb Antoni Teixidor, habitant d'aquell lloc. Aquest afirmava que havia estat un dels acompanyants de Puig en el seu desplaçament a Tortosa i havien estat allotjats a la casa de Costa, on "tenien consertat que si lo dia de Nostra Senyora de d'agost lo dit senyor bisbe fos anat en la professó, passant davant casa del dit abat Costa, hon acostuma de passar, havien de exir tots ells ab arcabuços y ses armes y pendre la persona de dit reverendíssimo senyor bisbe...". Revull també va dir que ell, Queixalós i un calceter tortosí de cognom Sorribes de tornada a Tortosa també van trobar-se pel camí un home de Fondespatla que no sap com es deia, el qual també afirmava haver vingut a Tortosa en companyia de Puig i al servei de Costa amb l'objectiu de segrestar el bisbe.

Gairebé quinze dies després de Revull testificava el fuster Lluç Queixalós, company seu en el viatge al Matarranya a finals del mes de setembre on parlaren amb persones contractades pel canonge Costa. Aquest testimoni és molt interessant i per aquest motiu el reproduïm íntegrament a l'apèndix documental. Les seves declaracions contenen un seguit d'informacions clau per copsar els tensos moments que es degueren viure a casa de Costa la tarda del dia 15 d'agost, esperant l'ocasió per sortir al carrer durant la processó de la Mare de Déu d'Agost i segrestar Loaces, els dubtes que tenien, si se'n sortirien amb la seva o l'enganyifa que els va encolomar Costa dient-los que a més d'ells tenia "més de cent altres hòmens amprats en Tortosa per lo dit efecte...". També es recull en la declaració el motiu adduït pel canonge als bandolers per tal de perpetrar aquest pla "que prenguessen la persona de dit senyor bisbe,

com ell havia pres la sua persona en la Seu...”, o sigui, la venjança per una detenció anterior que el canonge considerava injusta i desproporcionada.

El darrer a declarar fou el corder Antoni Algueró, que ho féu el dia 4 de novembre. Les seves paraules, tot i que també eren interessants, no aportaven cap novetat significativa respecte a tot el que havien dit la resta de testimonis.

4. Valoracions finals

De forma sorprenent, tot i que el 4 de novembre de l'any 1557 el tribunal eclesiàstic de Tortosa disposava d'un conjunt de declaracions clarament incriminatòries envers Tomàs Costa, on es demostrava de forma fefaent que havia introduït d'amagat a la ciutat un nombrós grup d'homes armats la intenció dels quals era segrestar o ferir greument Ferran de Loaces, bisbe de Tortosa, aquest sembla que no emprengué cap mena d'acció punitiva envers el canonge venjatiu. Diem això perquè, de fet, al procés localitzat a l'Arxiu Diocesà de Tortosa les accions legals acaben amb la recollida del testimoni d'Algueró i, no hem trobat, almenys de moment, cap altre document relacionat directament o indirectament amb aquest afer.

Els motius que expliquin aquest sorprenent (als nostres ulls) final de la història no són del tot clars, però volem donar algunes possibles hipòtesis:

- La més lògica és pensar que en no realitzar-se el segrest a causa de la tronada que va produir-se en el moment de la processó, el bisbe Loaces va optar per no tirar endavant la maquinària judicial contra Costa, atesa la influència social que aquest gaudia dins i fora de la ciutat (recordem el parentiu que tenia amb els Terça). Corroboraria aquesta possibilitat el fet que, tot i que Loaces va continuar gaudint del càrrec al capdavant de la diòcesi de Tortosa fins l'abril de 1560, no va voler (o no es va atrevir, no ho sabem) empresonar de nou Costa, tal com sembla que ho havia fet amb posterioritat a la visita pastoral de l'any 1554. També és sorprenent el fet que en cap moment es va fer declarar Costa, tot i les greus acusacions que hi pesaven sobre ell. Hem de recordar que ja l'any 1531, tot i haver estat acusat per diversos testimonis, tampoc se'l va requerir perquè declarés en l'afer del llançament de pedres a les finestres del Palau Episcopal.
- Una altra possibilitat és que Loaces sabia que, tot i que Costa havia reclutat a la zona del Matarranya un nombrós grup d'homes armats i els havia

fet portar a Tortosa amb la suposada intenció de segrestar-lo, aquest pla només era una demostració de força davant seu perquè Costa havia previst que l'arribada d'aquests homes causaria un gran impacte públic i estava segur que ràpidament tothom (inclòs el mateix bisbe Loaces) s'assabentaria que estaven al seu servei. Per tant, tot i que els bandolers afirmaven que Costa els havia encarregat de segrestar o ferir el bisbe, hi hauria la possibilitat que només pretengués demostrar-li de forma pública i notòria que si continuava molestant-lo, estava disposat a tot fins a tot al segrest o l'assassinat. Podem suposar que una persona intel·ligent com el canonge Costa sabia perfectament que malgrat la seva situació social i la immunitat de què gaudia, atacar Loaces (recordem el seu brillant currículum) havia de ser un recurs extrem, perquè a efectes pràctics equivalia a gairebé un suïcidi.

Òbviament hi ha més possibles explicacions de per què el procés contra Tomàs Costa s'acabà tot just abans de començar (recordem, per exemple, el títol de capellà reial de què gaudia Costa ja l'any 1557,⁴⁷ fet que podria fer pensar en una aturada des d'instàncies superiors de la monarquia). Tot i aquests interrogants, creiem que si donem a conèixer aquest afer podrem copsar millor el que fou la Tortosa del Renaixement amb els seus esplendors i les seves misèries.

47 A l'edició de les constitucions del Concili Provincial Tarraconense de l'any 1557 hi compta aquest títol i també ho fa el text del seu epitafi: "SENATO CONSULTO MAIESTATIS IMPERATORIS REGIS CHAROLI CAPELLANO", o sigui, capellà de l'emperador Carles per decret del Consell d'Estat. Ramon MIRAVALL. *Corpus...*, 294.

5. Apèndix Documental

1

1557, agost, 13. Tortosa.

Testimoni de Pere Cifré, prevere i rector de la parròquia de Sant Jaume de Tortosa, en el procés incoat per l'intent de segrest del bisbe Ferran de Loaces per part del canonge i hospitaler Tomàs Costa.

AHDTò. *Bandolerisme i immunitat. Catalunya*. Capsa núm. 5.

Et dixit interrogatus super contentis in dicta denuntiatione.

Que anit a les deu hores, estant ell testimoni en la badia de sa dita sa parrochial sglésia en un terradet que està davant lo riu de Ebro de la present ciutat, estant allí a la frescor, veu ell testimoni que dues barques, la una al costat de la altra, pugaven riu amunt que venien de la volta del pont devés dita sglésia de sanct Jaume. Y veu que de allí davant sent Jaume travessaren dit riu y passaren a la Alboreda y los que remaven llevaren dites barques y anaven tant secrets que no feren ninguna remor dels remes en la aygua.

Y ell deposant se estigué allí fins tocaren matines. Y estant tocant a matines, entre dotze y una, veu ell deposant venir de dita Albereda a dos barques juntes, que té per cert que eren les mateyxes que eren passades a la Alboreda, les quals venien carregades de gent en molt gran silenci y quant foren davall lo tint enderrocat davant sent Jaume, veu ell testimoni que desembarcaren molta gent, çò és, molts hòmens sens fer ningun brogit. Y essent desembarcats, en lo mateix moment, les dites barques se'n anaren riu avall secretament a volta del pont y los dits hòmens se'n entraren dins ciutat per lo portall de sanct Jaume que està ubert y no sab ell deposant hon són anats y que no-y sab més ell testimoni.

(...) Fuit sibi lectum et perseveravit.

2

1557, agost, 13. Tortosa.

Testimoni de Joan Calaf, prevere habitant de Tortosa, en el procés incoat per l'intent de segrest del bisbe Ferran de Loaces per part del canonge i hospitaler Tomàs Costa.

AHDTo. *Bandolerisme i immunitat. Catalunya.* Capsa núm. 5.

Et dixit se super contentis in dicta denuntiatione...

Que est matí parlant ell deposant ab Joanico, negre catiu, que és del dit mossèn Thomàs Costa, lo dit Joanico entre altres coses dientli ell deposant que perquè anava descals, li dix: esta nit havem tengut tots los de la casa gran treball que és venguda molta gent de fora ciutat armada ab archabussos y altres armes y havem-los portat los jhuns a unes cases, y los altres ha altres y com ha plogut tinch les calces banyades y perçò vaig descals. Yo crech que mon amo vol dar alguna mala ventura al bisbe ab esta gent que és venguda

(...) *Fuit sibi lectum et perseveravit.*

3

1557, agost, 13. Tortosa.

Testimoni de Gabriel Saporta, mercader de Tortosa, en el procés incoat per l'intent de segrest del bisbe Ferran de Loaces per part del canonge i hospitaler Tomàs Costa.

AHDTo. *Bandolerisme i immunitat. Catalunya.* Capsa núm. 5.

Et dixit se super contentis in dicta denuntiatione...

Que en lo dia de huy ell testimoni ha rebut una letra de Joan Mestre y Bernat Calaf de la vila de Arenys, vassalls de la mensa de dita senyoria, feta en lo dia de ayr ab la que li donen havís com han sabut que Grabriel Puig de Vallderoures, la Fresneda y Bezeyt y que venien assí ha Tortosa per la Schala de Arnes per ha valer ab lo Thomàs Costa, canonge y Spitaler de la Seu de Tortosa, los quals eren partits de allà hayr a punta de dia y que li donaven havís a ell testimoni que ho notificàs al senyor bisbe y que si mester era, ells dits Mestre y Calaff ab altres ajuts de vassalls del dit senyor bisbe manàs.

Axí ell vista dita letra la comunicada ab lo dit senyor bisbe, lo qual li respòs que no volia que gent ninguna vingués, sinó que se estiguen en ses cases y no se moguessen que ell no tenia pendències ningunes ab dit Costa més de com aja sabut li tenia fet procés de certes culpes que contra lo dit abat Costa trobaria y que de aquelles lo manaria castigar, conforme los mèrits de justícia

y no ab gent coadunada ni armada, que perçò los scrigués com desús té dit que no-s moguessen.

(...) *Fuit sibi lectum et perseveravit.*

4

1557, novembre, 3. Tortosa.

Testimoni del fuster Lluc Queixalós, menor de dies, en el procés incoat per l'intent de segrest del bisbe Ferran de Loaces per part del canonge i hospitaler Tomàs Costa.

AHDTo. *Bandolerisme i immunitat. Catalunya*. Capsa núm. 5.

Et primo fuit interrogatus que diga y declares si sab ni ha hoyt dir super part del abat Costa en lo mes de agost proxime passat sia venguda gent armada per ell amprada en sa casa aposentada contra lo reverendíssimo senyor bisbe de Tortosa y dia tot lo que ·y sàpia.

Et dixit que ell testimoni sab sobre dites coses és que sabent ell deposant que per parts del dita abat Costa hera entrada certa gent en la present ciutat contra lo reverendíssimo senyor bisbe lo dijous següent, ell deposant veu en lo vespre com entraren en casa de mossèn Jaume Terça, parent molt acostat del abat Costa, deu dels dits hòmens ab ses scopetes y ballestes parades, dels quals conegué a Gabriel Puig de Vallderores y a Miquel Falcó y a Anthoni Texidor, pagesos y a Joan Folgàs, perayre y abaixador de la vila de Beseyt.

Y après alguns dies ell deposant anà ab companyia de Miquel Revull, sastre de la present ciutat per la volta de Aragó, y venint de Fontspatla a Vallderores lo dia dels metges sanct Cosme y sanct Damià proxime passat, viu Lorens Pastor, nebot de mossèn Joan Pastor de Fontspatla y venint a parlar de la venguda de dita gent, lo dit Pastor los contà com ell y los altres hòmens heren venguts amprats a la present ciutat de Tortosa poch dies abans de Nostra Senyora de agost per lo abat Costa contra lo reverendíssimo senyor bisbe de Tortosa y nomenà tots los que heren, los noms dels quals no li recorden, bé que ell deposants de vista los coneix tots.

Y li dix com vingueren amprats per dit abat Costa a casa de dit abat Costa y allí estigueren per cinch o sis dies y que lo dia de la Verge Maria de agost heren

en casa de dit abat Costa y que fonch gran miracle com plogué tant aquell dia y féu tanta turbació de lamps y trons que no-s pogué fer la professó perquè tenien determinat que quant passàs la professó, que acostuma pasar dit dia davant casa de dit abat Costa, de exir a dita professó y prendre la persona de dit senyor bisbe y posar lo pres en casa del dit abat Costa o pegarli si no ·l podien pendre y que Deu o remedià que plogués y no-s féu la professó y dientli a ell deposant y lo dit Miquel Revull que com podien fer tal cosa, estant allí tota la ciutat que no·ls vingués un gran dany, respongué dit Lorens Pastor que axí ·u tenien determinat de pendre la persona del dit reverendíssimo senyor bisbe, o ferli lo dany que poguessen perquè axí los ho havia pregat dit abat Costa, que prenguessen la persona de dit senyor bisbe, com ell havia pres la sua persona en la Seu, y replicantli ell deposant y dientli que com se podia fer una cosa com aquella en una persona tan notable com lo senyor bisbe y en un poble tan gran com Tortosa, que no·ls fessen allí cinquanta milia peces. E lo dit Lorens Pastor li dix que lo dit senyor abat Costa tenia sense ells més de cent altres hòmens amprats en Tortosa per lo dit effecte.

Y de allí ell deposant essent en Bezeyt parlà ab Anthoni Teixidor, qui també fonch en dit ampre y vingué, com té dit, ací a Tortosa per voler saber d'ell si lo que li havia dit Lorens Pastor hera axí veritat com ho dehia y lo dit Teixidor li dix que axí hera veritat que ell ab los altres heren venguts amprats y cridats per lo dit abat Costa a la dita ciutat de Tortosa y que estigueren retrets en casa de dit abat Costa y tenien determinat, ab inducció e instància del dit abat Costa, que si lo dit reverendíssimo senyor bisbe lo dia de Nostra Senyora, hixqués en la professó, de exir y pendre la persona del dit senyor bisbe, axí com ell havia pres la persona del dit abat Costa en la Seu y que per la pluga que feu aquell dia no-s féu la professó y axí se storvà.

Interrogatus qui pot saber dites coses.

Et dixit que a la masada de Joan Messeguer que stà damunt lo molí del Alcàser ha sabut ell deposant que feren cap allí, menjaren y begueren dit Gabriel Puig y altra gent venien a la present ciutat.

Generaliter...

Fuit sibi lectum et perseveravit.

Data de recepció de l'article: juliol de 2009

Data d'acceptació i versió final de l'article: novembre de 2009